

GEDİZ

Aylık Manisa Halkevi Dergisi

IX, 4

İÇİNDEKİLER:

Yedinci Yıldönümünde
FUZULİ (Şiir)
Cizri Zade Kasım Paşa
18 inci Yüzyılda
İzmir'den Manisa'ya
Manisa'da Dokumacılık
Türkülerimiz: GÜNDÜZBEY
Manisa Ovası ve Şehrin
Sit Vaziyeti
Kumkuyucak - Tiyenli
Köyü Manileri
Kasım Ayı İçinde Evimiz
Çalışmaları

G E D İ Z
AHMET KÜEY
M.ÇAĞATAY ULUÇAY

A. ZEKİ ÖKMEN
NAZMİ BAYÇIN
HAYDAR BAYÇIN

KAZIM ÖZSES

D. ALŞAN

G E D İ Z

SAYI: 87

1 - Aralık - 1945

Cilt: 8

GEDİZ

Yazı İşleri Direktörü
M. Çağatay Uluçay

Sayı: 87 1/ARALIK/1945
AYLIK
MANİSA HALKEVİ DERGİSİ

İmtiyaz Sahibi
M. Azmi Önakin

YEDİNCİ YIL DÖNÜMÜNDE

Bütün Türk milleti, Ebedî Şef Atatürk'ün manevî huzurunda minnet ve saygı ile eğilmiş bulunuyor. Büyük küçük bütün yurddaşların kalpleri, dimağları Atatürk'ü anıyor, onunla yaşıyor... Atatürk, ne büyük, ne fevkalbeşer bir varlıktır ki kurucu, kurtarıcı ve yaşatıcı olarak yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada daima saygı ile anılmış ve önünde bütün başlar eğilmiştir. Geçmişte Atatürk'ten başka hiçbir insan yoktur ki arkasından kendi milleti ile beraber bütün insanlık ağlması ve acı duymaması olsun.

Hiçbir şef yoktur ki bütün kalplerde aynı heyecanla sevilmiş, aynı duyguyla bağlanmış ve nesiller boyunca ebedileşmiş bulunsun.

Milletlerin tarihinde zaferler kazanmış, yenilikler yaratmış bir çok kahramanlar ve büyük insanlar vardır. Fakat kazandığı safherlerin serhoşluğuna tutulmayan ve kazandıklarını kısa bir zamanda yok etmeyenler pek azdır. İşte Atatürk, bu pek azların en

büyüğüdür, en üstünüdür.

Atatürk yaptığı ve yarattığı eserlerle daha sağlığında iken milletin kalbinde ölmezler arasına katıldığı halde, onu İskender gibi mabutluk iddia etmemiş; Sezar gibi gururlanmamış, Napolyon gibi ihtirasa kapılmamıştır. Milli Mücadele sonunda kendisine padişahlık teklif edildiği zaman, basit kalpagını saltanat tacına üstün tuttuğunu söylemiş, milletin kalbinde yaşamağı süslü saraylara tercik etmiştir.

12 gün önce en büyük bayramımızın sonsuz sevincini yaşadık. Bugün ise kalblerimiz derin bir acı ile burkuluyor.

Bu günü bir matem günü olarak değil, bize hayat, şan ve şeref verenin hatırasını tazeleme, kalb ve dimağlarımızda ateşini artırma, kutsal emanetlerini yaşatacağımız hakkında verdiğimiz sözü tekrarlama günü olarak kabul ediyoruz.

Atatürk; bütün yolların korkulu, bütün

5037228
1945-1946, 87-88

yönlerin uçurum olduğu zamanlarda, ana yurdu milyonlarca aç kurttan kurtarmak için milletçe mucize beklediği günlerde, yurdun ufuklarında ilâhi bir güneş gibi doğdu. Can çekişen bir ölüye yeniden can verdi. Ümidimiz yoktu, ümitler getirdi.

Zaferlere susamıştık, zaferler getirdi. Bir parya gibi vatansız kalmıştık. Bize hür ve egemen, bayındır bir vatan armağan etti. Yüksek iradesi derin duygusuyla her dokunduğu yerde hayatın coşkun pınarlarını akıttı.

Her fânî gibi Mustafa Kemal'in de yıllar içersine geçmiş kısa bir ömrü vardır. Fakat o 57 yıllık ömür içersinde asırların yapamadığını yapmış ve böylece ebedileşmiştir.

Dışarıdan azgın düşmanların saldırışı, içeriden nankör kütlelerin haince kundaklamaları karşısında, bütün imkânlardan mahrum, perişan Türk milleti neye dayanarak uzun yıllar sürecektir kanlı bir boğuşmayı göze almıştı?

Mustafa Kemal gibi eşsiz bir başa, ondan aldığı sonsuz enerjiye güvenerek..

Mustafa Kemal, bütün millî kıyamet günlerinde bu milletin başında, bu milletle beraber bulunmuştu. Artık milletin maruz kaldığı felâketler bitmeliydi. Bir sömürge olarak yaşamak sona ermeliydi. Millet, çoktan hak ettiği; lâıyk olduğu zaferlere, ileriliklere, uygarlıklara ve refaha kavuşmalıydı.

Mustafa Kemal için, Türk milletin ulaşılamayacağı hiçbir amaç, elde edemeyeceği hiç bir zafer yoktu. Türk milleti içinden de Mustafa Kemal'in başkanlığında bütün imkânsızlıklar çok kolay yenilebilirdi. Bu karşılıklı inan ve güven sayesinde ki bir hamlede İnönüler, Sakarya ve Dumlupınar zaferleri kazanıldı.

8 Eylül 1922 de şirin Manisa, kızıl alevler içerisinde yanarken her birisi birer kahraman olan Türk askerleri Manisa'ya giriyor, üç yıl görülmemiş acılara katlanan Manisa'lular, en sonra bütün barınaklarının

yakılması karşısında canlarını kurtarabilmek için sığındıkları Sipil'in kovuklarından çıkıyorlar.

Tunç çehreli Türk Mehmedciklerini göz yaşlarla kucaklıyorlardı. Bir gün sonra İzmirli de aynı bahtiyarlığa kavuşuyorlardı. Yurd istilâdan kurtulmuştu. Fakat yanmış, yıkılmış ve harap olmuştu. Bunun ne zararı vardı? Birçok inanılmaz zaferleri yaratan Mustafa Kemal'in, milletin bütün yaralarını kısa bir zamanda saracağından kim şüphe edebilirdi? Türk milletin başına belâ kesilmiş olan 600 yıllık saltanat, 400 küsur yıllık hilâfetin kaldırılışı evvelki zaferlerden daha az önemli bir zafer değildi. Lozanla sömürgeleikten, cumhuriyetle orta zaman zihniyetinden kurtulduk. Birbirini kovalayan devrimlerle bugünkü modern Türkiye'nin kuruluşu hep Atatürk'ün elile oldu. Türk olmanın gururuna Atatürk bize öğretti. Bu günkü millî benliğimizi, bütünlüğümüzü, açık alınla yaşamamızı hep Atatürk'e borçluyuz.

Önceleri eşkiya reisi diye tanınan Mustafa Kemal'in eserleri önünde bu gün bütün dünya hürmetle eğilmektedir.

Atatürk'ün dehası, bir orduyu yenmekten ziyade, geri bir zihniyete karşı açtığı savaşta zaferinde; köhne bir idareyi modern bir sisteme çevirmesinde, harap, yanmış, yıkılmış bir ülkeyi bayındır ve uygar bir hale getirmesindedir.

Atatürk bütün yaptıkları ve yarattıkları karşısında hiçbir zaman gurur duymamış şöyle demiştir :

«Her hangi bir tehlike anında ben zuhur ettim, beni bir Türk anası doğurmadı mı? Türk analar daha Mustafa Kemal'ler doğuramayacak mı? Feyiz memlekettir benim değildir.»

Yine Atatürk şöyle diyordu:

«İki Mustafa Kemal vardır. Biri ben, fani Mustafa Kemal. Öteki milletin daima içinde yaşadığı Mustafa Kemal'ler idealidir. Ben onu temsil ediyorum.»

Mustafa Kemal büyük eserini, yarının Mustafa Kemal'lerine, emanet etmiştir. Aziz ruhu emin ve müsterih olsun ki eseri daima yaşayacak ve yaşatılacaktır. Ve bu eser, istikbalin ebediyete açılan yollarında, gelecek nesillerin ruhunda aynı kudret ve canlılıkla devam edecektir.

Bugün onun tunç yüzünün, mavi gözlerinin hasretini çekiyoruz. Fakat bütün Türk ili baştan başa onun varlığını taşıyor. O bizi yaratan can verendi. Bugün bütün bir insanlık için aziz varlık oldu.

Yedi yıldanberi ihtiyar nineler, aksacli dedeler, mini mini yavrular, delikanlılar hâlâ her yaşta 19 milyon Türk Atasını kaybettiğine ağlıyor. Artık göz yaşlarımız mecrasını değiştirmiş kalblerimize akıyor. Fakat bu acımızı gizliyebilecek kadar metiniz. Bu metaneti de bize o verdi.

O bir güneşdi, o bir meş'aleydi.. Bir meş'aleydi ki yandıkça tutuşur, tutuşdukça parlardı. Bu güneş yedi yıl önce bu gün, akan fani gözlerle görülür tarafından söndü?

Atatürk şöyle diyordu:

«Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır. Fakat Türkiye cumhuriyeti ilelebed payidar olacaktır.»

Evet bugün hepimiz en elemli günlerimizden birini yaşıyoruz. Fakat bu kutsal ızdırapı çekerken omuzlarımız çökmüyor. Dizlerimiz kesilmiyor. Ellerimiz titremiyor. Başlarımız eğilmiyor. Zira Atatürk'e en ümitsiz günlerde dahi boynumuzu bükmiyeceğimize söz verdik. Bugün ise her yönde Atatürk'ü görüyoruz. Bütün dünya tarafından milletçe sayıldığımızı gördükçe metanetimiz bir kat daha artıyor. Fani vücudunu kaybettiğimiz Atatürk, ruhlarımıza dolmuş bir alevdir. Damarlarımızda birikmiş kandır, Başımızda dalgalanan bayraktır.

«Bizdendi sevinci, bizdendi derdi. Biz uyurduk, o bizi beklerdi. Uyudu, nöbeti bizlere bıraktı.»

GEDİZ

FUZULİ

N. Gürtunca'ya saygılarımla

Gözlerinde ilâhi bir aşkın bujusu,
Anlındaki derin çizgilerde hayatın kalemî;
Yazdırmış sana her gazelini,
Her kasideni ve her mısramı FUZULİ!..

Çöllerin ahu gözlü dilberleri,
Aşkın, hayatın ve yaşamın felsefesi,
İstanbulun bahar kadar taze kızları,
Mınyatür gibi işlenmiş mısralarında.

Sen, elemün ve aşkın kudsileştirdiği adam,
Göz yaşı danelerini dızmışsin her mısramına.
Ebedi arzuların meyra vermiş
Seni, toplansın diye bekliyor Cennet bağında.

Ruhuma meltem gibi süzülür musikin,
Gönlümün her telinde titreyiş mısraların,
Meenunun Leylâsını buldu, Leylân Meenunun
Sen de kurdun saltanatını gökyüzünde Fuzulî!

Basübadel mertle hayat senle mânâ bulacak
Kalplerde tülecek buhardan gibi ruhun.
Sağlığında kıymetin bilinmedi, ölünce
tanrılaştın
Sen, elemün ve aşkın kudsileştirdiği adam!..

Ahmet KÜEY

Tarihlerimizde, Koca, Sâfi, Cizri zade, lakabları ile anılan, Kasım paşa, Nişancı Mehmet Çelebinin oğludur.

Kasım paşa iyi bir tahsil gördükten sonra, maliye mezleğine intisab etmiş; önemli me'muriyetlerde bulunmuştur. Anadolu defterdarlığından sonra, Rumili defterdarlığına atanmış, Yavuz'un oğlu şehzade Süleyman, Saruhan sancığı beyliğine atanınca, Kasım paşa da defterdarı olmuştu. Cizri zade, 918-926 yılına kadar bu ödevde bulundu. Yavuzun ölmesi üzerine Kanuni padişah olunca; Kasım paşa da dördüncü vezir oldu.

Kasım paşa, Kanuni zamanında muhtelif ödevlerde bulundu; şehzade Mustafanın, Saruhan sancığı bulunduğu sıralarda Aydın sancığı beyliğini yaptı. Eflak ve Buğdan savaşlarında fevkalâde başarılar gösterdi, padişahın teveccühünü daha ziyade kazandı; yaşı ilerlemişti, Kanuni'den tekaüt-lüğünü rica etti; padişah bu eski emektara, 200,000 altın tekaüdiye vererek, arzusunı yerine getirdi. Kasım paşa, ömrünün son günlerini Bursa'da geçirdi. 950 tarihlerine doğru orada öldü.

Bizi, burada ilgileyen, Kasım paşanın hayatı değil; Manisa ile, olan münasebetidir. Arşiv vesikalarına nazaran, Kasım paşanın; birisi şehzade Süleyman, diğeri şehzade Mustafa zamanında olmak üzere, iki defa Saruhan sancığının hayatına karışmış olduğu tesbit ediliyor.

O devir kaynakları, Kasım paşanın, Kanuni devrinde, Saruhan'da bulunduğunu yazarlarsa da, ikinci defa Saruhan'da bulunduğu dair bir şey söylemezler.

Burada şunu da soylemek lazımdır; şehzadeler devrinde Saruhanı ilgileyen iki Kasım paşa vardır, bunlardan birisi ikinci Muradın damadı; İsfendiyar bey zade; Kasım paşa, diğeri de Cizri zade Kasım paşadır.

İsfendiyar beyin oğlu Kasım paşanın Saruhan'da, çok az sancak beyliği yaptığını tahmin ediyoruz. Bu itibarla, 17 ci yüz yıla kadar anılan Kasım paşa mahallesinin, birinciye değil, ikinci Kasım paşaya ait olması, daha çok ihtimal dahi-

lindedir. Manisa'da Kasım paşanın mahallesinden başka, aynı mahallede, bir mescit ile bir de mektebi vardır; yalnız elimize geçen vesikalar, her iki Kasım paşanın ölümünden sonra olduklarından; bu eserlerin bu iki Kasım paşadan hangisine ait olduğunda şüpheye düşüyoruz; yukarıki görüşten dolayı, büyük bir ihtimalle, Manisa'daki mescit ve mektebin Cizri zadeye ait olduğunu, tahmin ediyoruz.

Bizi, kuvvetle, bu ihtimalin üzerinde durduran yalnız psikolojik sebepler değildir. Cizri zadenin Manisa'da yaptığı ve Bigadiç'teki camiine vakfettiği bir de, hamam vardır.

Gerek sicilli Osmanî'de, gerek Âşık paşa ve Hammerde; Kasım paşanın, Manisa'da yaptırdığı eserlerden bahsedilmez. Yalnız Âşık paşa, Gediz üzerinde yaptırdığı bir köprüden bahseder ki; böyle bir köprü'nün mevcudiyetinden, ne sicillerde, ne de başvekâlet arşivi tapu defterlerinde, bahis kayıtlar yoktur.

Diğer kaynaklarda yazılmıyan fakat Kasım Pa. tarafından biri, Menemen'deki diğeri Balıkesir'in Bigadiç'te olmak üzere yaptırdığı daha iki camisi vardır.

Biz, bu yazımızda, Kasım paşanın Bigadiç'te yaptırdığı eski cami ile, ona ait belgelerden bahsetmek istiyoruz.

Manisa şer'i mahkeme sicillerinde, Kasım paşanın Bigadiç'teki camiine ait, önemli bazı belgeler vardır. Kasım paşanın Manisa ile ilgisini bildiğim için; Balıksir Milli Eğitim Müdürü Cezmi Berklin'den, bu caminin mevcut olup olmadığını, var ise kitabesinin kopya edilip gönderilmesini, rica ettim. Cezmi ve Bigadiç Milli Eğitim memuru Atıf Saylan, bana bu cami hakkında gereken bilgi ile neşredeceğim belgeleri gönderdiler, her ikisine, candan teşekkür ederim.

Kasım paşanın Bigadiç'te yaptırdığı cami, Eski cami adile anılmaktadır. Bugün vardır, Eskiden üzeri toprak örtülü imiş; 1317 yılında kaymakam Hüsnü bey tarafından çatıya alınmıştır. Yapıda, mimari bir güzellik ve özellik yoktur.

Manisa mahkeme-i şer'îye sicillerinde; 950 tarihli bir belgeye göre; Kasım Paşa bu caminin tev-

liyetini kölelerine şart koyuyor. Paşa ölünce, ilk mütevelliliği köleleri yapıyor.

Kasım paşa bu camie, bir çok yerler vakfediyor, bunlar arasında Çelebi hamamı - bugün Alaca hamam diye anılır - da vardır, Fakat bu hamam 18 ci yüz yıl sonlarında harab olduğundan, mütevellî tarafından, Karaosman zade Polat Mehmed ağaya satılmıştır.

Bu hamam ve cami hakkında, Manisa mahkeme-i şer'îye sicillerinde şunlar yazılıdır:

«Mahmiye-i Manisa'da vaki' Kasım paşa vakfından Çelebi hamamı demekle ma'ruf hamamın ber muceb-i şart-ı vaakıf kasaba-ı Bigadiç'te vaki' cami'i şerifin hatibi...»

Diğer bir belgede ise, Kasım paşanın, camîi vazifedarları için, tayin ettiği akçalar gösteriliyor:

Nahiye		1	
Bigadiç der liva-i Karası vakf-ı cami'i şerif			
Kasım paşa der nefsi Bigadiç nefsi-i Manisa'da			
Çelebi hamamından dört akçe tayin iylemiş.			
İmam	Müezzin	Hatib	Kayyu ve hasır
I	I	I	I

Suret-i defter-i cedid-i vakf-ı liva-i mezbur budur ki naklolundu tahriren fi evasit-ı safer - ül - hayr sene-tı tis'a ve erbaine ve elf (1639 yılı mayıs ortası)

Bu konuya dair, Bigadiç'ten gönderilen belgeler şunlardır :

Tuğra
IV. cü Mehmed'in

Emir ül-ümera il-kiram Kebir ül - kübera il-fiham zül-kadr - i vel - ihtiram sahib ülizz ü vel-ihtişam el - muhtas bi - mezid-i inayet il-melik alâ ber veğh-i arpalık Saruhan sancığına mutasarrıf olan... Dame ikbaluhu ve kudve tül-kuzat-ı vel-hukkâm maadın ül fazl-ı vel-kelâm Mevlâna .. Kadısı zide fazluhu tevkî-i refi-i hümayun vasıl olıcak malûm ola ki müteveffa Kasım paşa bina iyledüğü camii şerifin berat-ı şerifinle hatibi olan darende-i ferman-ı vacib ül-iz'an Ali zide selâhahu sâdde-i saadetime arzuhal idüb bu camii mezburda berat-ı şerifinle hatib olub varub hizmet edüb hidmet mukabelesinde şart oldukta mucibince tayin olunan yevmi dört akça vazifesi vakf-ı mezburun Çelebi hamamı mahsulünden ve mütevellisi yedinden mustahak olduğu vazifesini taleb iyledikten virmekten bi-veğh taallül ve inad iylediklerin bildirüb emr-i şerifim rec'itmeğin bu-

yurdum ki hükm-i şerifimle vardukda husus-ı mezbure mukayyed olub göresin hitabet-i mezbur berat-ı şerifimle bunun üzerinde ise varub hidmet ider ise olbalıda muktaza-yı şer'i kavim ve berat mucebince amel idüb dahi baad es-sübut berat mucebince hidmet mukabelesinde mustahak olduğu vazifesi vakf-ı mezbur mütevellisinden, hükmedüb bi kusur alivirüb min baad şer'i şerife ve beratıma ve şart-ı vaakıf ve emr-i hümayunuma muhalif mütevellî-i mezburu taallül ve inad ve kimesneye dehlletirmiyessin kaziyede medhali olmayı dahl ü taarruz ettirmiyüb inad üzre olanları yazub darsaadetime arz idüb bir dahi emrim varıdu iylemiyesin şöyle bilesin alâmet-i şerife itimad kılasın tahriren fi evasit-ı safer ül - hayr sene-te ihda ve seb'ime ve elf (I)

Bi-makam-ı
Kostantiniyye
el - mahsusu

Kasım paşa camii imama ve hatibinin verdiği istida şın şekilde bir muamele görmüştür:

Hüvelmuin

Şevketlü ve kerametlü ve azametlü ve mehabbetlü padişah ı ruy-i zemin hallede allahu hilâfete-hu ilâ yevm ed-din hazretlerinin vücud-i hümayunların hatasız edüb serir-i saltanat alâlarında ilâ yevm el-kıyame müeyyed iyleye âmin bihakki taha ve yasin ve bi-hürmet-i seyyid el-mürselin. Bu kulları Bigadiç kasabasında vaki merhum Kasım paşa bina iyledüğü camii şerifin imam ve hatib ve mütevellisi olub ve hatibine meşrutıyye Bigadiç kazası tevabiinde vakfeylediği çiftlik iki yüz elli seneden mütecavizdir bilâ niza' tarafı vakıfıdan zabtoluna gelmiş iken bu def'a Niyren-cik kariyesi sipahisi olan kâtib Hüseyin bazı mütt-gallibeye istinad birle yedine bir takrib ile hüccet olub vakıf arazinin bir miktarını onbeş aydanberi fuzuli zabt ve bizlere külliye gadr ve camii şerifin harab olmasına bais-i bâdi olduğu ma'lum ve devlet padişahı buyuruldukda merahim ali-yelerinizden mercudur ki billah ve bilresul aşkına üzerinizden merkum kâtib Hüseyin'in muarazasını men'u def' ve kema fil evvel vakfiyet üzerine tarafı vakıfıdan zaptolunması için müekkid emr-i eclil,üşşan ve vakıf nayibi olmamız babında fer-

(I) 1660 yılı eylül orta ve sonları

İZMİR'DEN MANİSA'YA

I

Yazan : Sir C. Fellows
Çeviren: A. Zeki Ökmen
BUCA O.OKUL Md.

«Bu satırları Gediz için, 1838 de başlayıp Küçük Asyanın bölge bölge her çerresini dolaşan ve 1841 de kaleme alan Sir Charles Fellows'm (Küçük Asya'da geziler ve araştırmalar) adlı eserinden aldım. Satırlar arasında benim siyemiyemiyeceğimiz bazı duygu ve düşüncelere rastlayacağız. Fakat bunları tarafsız bir gözle ele almayı daha doğru buldum; daha çok o

zamanki düşünüşün bir verimi olarak kabul etmek yerinde olur.»

Bu yazılarda gösterilmiye çalışılan konular: İzmir'e varış, kıyafet, şehrin anlatılışı, Ball gaxinosu, Esir pazarı, halk âdelleri, Rum kilisesi, Antikiteker, Mısır gümrüğü, Manisa'ya hareket, kervan köprüsü (kemer köprüsü), yolda

man şeyketli merhametli padişahıdır.

Bende-i Hasan
imam ve hatib ve
mütevelli-i cami i M.

Husus ı mezbur müdahale-
nin men'i bahsinde emri-
âli itasına dair mevaddan
oidüğundan muktazası di-
vanı hümayunda görülmeye
muhtaçdır ferman devletli
sultanın hazretlerindir.

Defter em ni iz etli
efendi defter-i ha-
kani muktazası iyli-
yesiz deyu buyurul-
du fi 14 Receb
(12) 34 (2)

Tevliyet
Vakf-ı cami-i şerif-i Kasım paşa der kaza-i Bigadiç

Rafi' Mekk'el Tahir Hasan zide kadıhu sülde-i saad' te gelüb Bigadiç kazasında vaki' Kasım paşa bina iylediği cami-i şerif evkafının ber veç-i hasbi tevliyeti bin ikiyüz yirmi iki senesi şehri re'eb ül ferdinin yedinci gün tarihi (3) ve biraderim hüdavendigârı sabık beratıyla üzerinde iken cülûs-ı hümayun vukuuna mebnî tecdid 29 R. sene (12) 33 (4)

Hamam satıldıktan sonra verilen arzuhal üzerinde şu şekilde bir muamele ceryan ediyor:

Devletli inayetli ve hamiyetli efendim,

Kararı sancağında Bigadiç kazasında vaki' ber-veç-i hasbi ve berat-ı Âli mutasarrıf olduğum Kasım paşa cami-i şerifi vakıfnamede medine-i Manisa'da kâin Çelebi hamamı demekle ma'ruf hamam el-yevm mevcud ve imal olunmakda olub ketum ve abaradan dablolunmak icab etmez iken vakfın hamamı yokdur deyu sinin-i vefire fuzuli zabt vakf-ı şerife gâdir olunmazla m.r.him-i âliye-

lernden mutazarırdır ki hamam-ı mezkûrın zahire ibracı ile taraf-ı vakıfıdan zabt ve ahârın müdahalesi kat' ve güzeste hasılıdır ihtiza edenlerden tahsiliyle vakf-ı mezkûrın akıdden vikayesi babında livâ-i mezbur mutasarrıfına bir kıta emri âli sadaka ve ihsan buyurulmak bsbında emr ü ferman devletli inayetli efendim sultanın hazretlerindir.

Anadolu muhasebesinde kaydı bulunamamıştır, emr ü ferman devletli sarde'li sultan hazretlerindir. Fi 23 ca. sene 1234 (5)

Haremeyn-i şerifeyn muhasebesinde dahi kaydı bulunamamıştır. Ferman devletli inayetli sultanım 23 ca. sene 1234

Ber mantık-ı arzuhal küçük evkaf muhasebesinde dahi kaydı bulunamamıştır. Emr ü ferman devletli inayetli sultanım hazretlerindir. fi 24 ca. sene 1234 (6)

Haremeyn mukataasında dahi kaydı bulunamamıştır. Ferman Devletli inayetli sultanın hazretlerindir. Fi gurre-i c. sene 1234 (7)

Baş mukataa kaleminde dahi kaydı bulunamamıştır. Ferman Devletli inayetli sultanım hazretlerindir. Fi gaye-ti c. sene 1324 (8)

- (2) - 9.5.1819.
- (3) - 10.9.1807.
- (4) - 6.3.1818.
- (5) - 18.3.1819.
- (6) - 19.3.1819.
- (7) - 28.3.1819.
- (8) - 28.4.1819.

tabiat incelemeleri, Manisa'da han, Akhisara gezi ve 7 kiliseden birisi, Akhisar antikitekeri.»

12 Şubat 1838. Şimdi İzmir'in Frenk mahallesindeyim, bu gün öğleyin Küçük Asya'ya ilk defa ayak basmış bulunuyorum. Syra'yı bırakarak geçtiğimiz bütün Yunan adaları çıplak ve ekimsiz görülmektedir. Hemen hemen bir tek ağaç yok gibi. Küçük Asya sahillerini içine alır gibi İzmir körfezi gözümüze çarptı. Yeşil, zengin ve fevkalâde güzel dağlar ve ormanlarla bağlandık. Şehrin görünüşü her bakımdan hakim bir durum taşımaktadır. Küçük kayıkların çokluğu her ne kadar İtalyan ve Yunan adalarındaki gibi pitoresk bir durum göstermiyorsa da burada garip ve acaip bir tesir yapmakta ve hızla aralarda dolaşmaktadırlar. Göze çarpar bir boyaları var. Dışarıda dolaşan erkek ve kadınlar da kıyafetleri ile garip bir durum vermektedir Erkekler başlarına sarık sarmış ve kadınlar da beyaz çarşafı içine saklanmışlardır.

Deniz otelindeyim; kendimi burada bir İngiliz otelinde im'şim gibi buldum Adeta Küçük Asyada değilmişim duygusu içindeyim Pencerenin önünde demir atmış bir harp gemisinin bordasında bandonun çalındığını ve silâhların atıldığını işittim: Sephire kruvazörünün bandosu «Tanrı Kraliçeyi korusun» ve «Vatan, tatlı vatan» marşlarını çalıyor.

13 Şubat 1838 :

Sabahleyin pencereden baktığım zaman kendimi tamamiyle şarkta buldum. Bütün dikkatimle şehre baktım; çok zevkli bir sahne; fakat halkı bana fazla rahatsız edici göründü. Türkler arasındaki farklı nizam ve din cemaatlarının sebep oldukları kıyafet değişiklikleri tamamiyle ilgiyi üzerlerine çekmektedirler. Bu değişiklikleri anlatmak Avrupalıların hoşlanacakları sonsuz bir iş olacaktır. Fakat kalem kafalara örtülen bu kıyafet çeşitliliğini bir fikirle ifade edemez. Başlarıma küçük bir un torbasını taşıdığımı sandığım sarık'ı adamlar gördüm. Kadınlar, yabancıları gördüklerinde, yüzlerini örterler ve yalnız gözleri görülür. Bazıları at kılından yapılmış bir maske veya peçe ile yüzlerinin üst kısımlarını örterler, vücutlarının diğer kısımlarını beyaz bir örtü içinde saklarlar. Kıyafetler genel olarak çok iyi işlenmemiştir. Bir Türk bir ceket için 15-20 kuruş vermeyi çok bir şey bulmaz. Elbisesinin değeri 60-70 kuruş olması gereken bir çocuk görmüştüm, bütün işlemeleri

altın ile örtülmüştü. Ceketinin bir yüzü ötekisi üzerine katlanmıştı. Yaşı tahminen 8 di ve sanırım ki bir tüccar çocuğu idi. Türklerin kıyafet bakımından masrafları fazladır; Rumlar da aynı durumdadır. Syra'da tam kıyafetli ve iyi halli bir arnavut başkanı görmüştüm ki, yalnız elbisesi üzerindeki taşların değeri yüzlerce liraya mal olduğunu söylemişlerdi.

İzmir kalabalık bir şehirdir, caddeleri çok dar ve kirlidir. Halkın görünüşü, genel olarak bana sevimli gelmedi Yaşamalarında basitlik nişanesi yoktur; daima iş hayatının gürültüleri arasında yaşıyorlarmış gibi görünmektedirler. Gördüğüm bazı Türklerin halleri hoşuma gitmedi; zeki görünümlü Rumlarla tezatlık içinde bir durumları var. Genel olarak çoğu basit ve heyecansız...

Syra'da 8-9 yaşında küçük bir erkek çocuk grubumuzla tercüman ve klavuz gibi bir saat dolaştı, kendisine ayrılırken bir kuruş verdim; alırken gnrurla yüzüme baktı ve gözlerinde bir ışık belirdi; elimi öptü ve sonra alına götürdü. Bununla bir şükran ifadesi gösteriyor ve daha fazla para temin etmek istiyordu.

Şimdi görebildiğim İzmir şehri kuruluş itibarıyla her bakımdan çok güzeldir. Fakat bir görünüşü ile daha çok bir İsviçre dağ şehridir. Evleri birbirine çok benzemekte, hepsi siyah damlı ve bacasız ahşap evlerdir. Liman ve rıhtımdaki görülen birkaç bina beyazdır ve bunlar da yer depremine karşı elverişli olan ahşaptan yapılmıştır. Şehirde siyah çatısı üzerine bir kattan fazla durumu olan bir ev göremiyorum. Camiler hariç, kiliseler kulesiz birer çiflik mahzeni gibidir.

Gazetesi ve oyun yeri, bilardosu bulunan gazino ve kahvelere gittim ve bunlardan birisinde verilen bir baloya, önceden iyi kalpli ve dikkatli konsolosumuz Mr. Brant'la bir akşam yemeği yemek üzere çağrıldım, Burada bir kaç avrupalı ile tanıştım. Tavır ve hareketleri kendilerine hastır; yaşadıkları memleketle hiçbir ilgileri olmayan ve hatta şehrin mahalli idaresinde oyları bulunmayan Frenk halk bütün düşüncelerini işlerine vermiştir; malları yegâne sahip oldukları şeylerdir ve hatta bu ilgileri de iklim ve yönetim tarzı ile birliktedir. Kıymetli hiçbir ev yoktur ki yer depremleri tehlikesinde bulunmasın.. Burada her milletin gemisi sürekli olarak demirlenmiştir; her hangi bir ihtilal veya taun ve veba hastalıkları karşısında

(GEÇEN SAYIDAN DEVAM)

B U devirde dokumacılara (çulha) denildiği halde keçi kılı veya pamuk ipliği ile (çul-çuval) dokuyanlara (Mutaf) derlerdi. (Mutaf) sözü; kıl işleri yapan (muft p) dan bozma olsa gerekir. Bunun için (çulha) kelimesinin, menşei düşünülmeyen bez dokuyanlara da teşmil edildiği anlaşıyor, Yukarıda 3 ncü numarada yazılan 9 Safer 975 tarihli fermana (bezzazlar) dan bazı adlar yazılmakta olduğundan, o zamanda bez ve iplik alış verişinin (bezzaz) denilen esnaflar tarafından yapıldığı anlaşıyor.

Bezzazların müslüman olmıyanlarına da (be ir-gân) denilmiştir.

Yine 16 ncı asra ait ve Manisada (boğası-bü-

rüncük) yapıldığını gösteren bir vesika Manisa vilâyet müzesinde Öğretmen B. Çağatay Uluçay tarafından bulunmuş ve Gediz mecmuasının 44 ncü sayısında neşredilmiştir. Bu vesika kısa olduğundan aynen alıyoruz.

**Fa il Fi beyanı boğası Manisa
ve bürüncük**

Manisa loğası tezgañhile perdaht eylemiştir. Yunup perdaht olmak memnudur. Poğası tezgañhında kesildikten sonra yunup Tülenmeğile öyle idenün haktan gelene ve Bürüncük arşın ile on üç arşın bir toptur. Bir topta iki rubu noksan vaki olsa itibar olunmaz amma çeyrek noksan olsa altı akça cevime alınır. Müsecceldir.

Fi 15 Recep sene 954

avrupalı hakı bordasına almıya hazır bir durumdadır.

Şehir içinde birkaç centilmenle dolaştım, şehir yakınında bir iki yıl önce bazı harabelerin bulunduğu söylediler. Bunun hisar tepesinde olması ihtimali vardır. Şimdi hisar tepesi şehrin ortasından yarım mil mesafededir. Yalnız tepe şehre hakim bir görünüştedir. Fandan dolayı da bir gün-lük gezimi aldı.

Şehirdeki evlere gelince: Burada orta tabaka halkın oturduğu evleri teşkil eden odalar gerçekten çok güzel bir tertiple bölünmüşlerdir. Bu evler genel olarak mükemmel bir nisbet gösteren apartmanlar gibi uzun bir koridor üzerine dizilmişlerdir. Daha çok depo ve mağazalar üzerine kurulmuşlardır.

Ball gazinosunu oldukça şen buldum; kadınların çoğu ve husiyle orta yaşlı ve yaşlılar kıyafetleri ile çok şıktilar. Bana göre daha çok ince bir bel için kostüm bozulmuş gibi görünüyor da bu Rum kıyafeti onlara çok yakıştıyordu. Altın sırma işlemeli bereler, saçların örgüleri arasına sokulmuş çiçek ve taşlar, yakışıklı çerkes kollarile kadife ceket göze çarpan güzel giyimlerdendi. Sapphire gemisinin bandosu ve üniformalarıyla subaylar balonun neşesine katılmaktadır. Balodan tam saat 1 de ayrılmıştım; fakat dostlarımdan bir çoğu 5,

latta bazıları 7 de ayrılmışlardı. Bana karşı burada gösterilen yakın ilgiyi ödemek ve doğru olarak İzmir'in ve İzmir'liğin koruk severliğini tanıtmak hususunda diğer gezicilerle aynı fikirdeyim.

Palodan önce konsolosun yanında bir çok İngilizlerle ve bilhassa kara ve deniz subayları ile akşam yemeğinde bulundum. Yemek zamanını biraz geçmişti ki (hemen saat 8 de) İzmir valisinin bir adamı ile ziyaret yapıp yapamayacağı hakkındaki isteği geldi. Konslos ilk önce bizim muvafakatımızı almış ve sonra haber göndermişti. Bir müddet sonra vali içeri geldi. Her fırsatta İngilizlere saygı gösteren validen konslos birlikte baloya gitmemiz rica olunmuştu.

Vali yaşlı, fakat şen görünüşlü bir arkadaştı. Derin bilgili bir durumu vardı. Türk ordusunun her zaman giyilemeyen kostümlerini balo için giymişti. Mavi kumaştan elbise ve kumızı fes. Şahane elmasları ve aynı taştan yapılmış yüzükleri ile şöhret kazanmıştı. Biraz sonra tercümanı vasıtasıyla hepimize hoş geldiniz dedi. Piposu büyük bir değeri olan ağızlığı limon renginde anberden yapılmış ve etrafı elmaslarla halkalanmış piposunu eline verdi. Şarap içmeyi reddetti ve bunda ısrar etti. Bereket versin ki peygamber Rum ve Brand içkilerini yasak etmemişti.

(Devam edece!)

Bu vesika o zaman boğası ve bürüncük denilen bezlerin yapılması ve ölçüsü hakkında bir fikir veriyor.

Boğası; beyaz bir bez olarak dokunur ve her kırmızı boya ile boyanarak her yerde kullanılan bir bezdir.

Bürüncük te bir nevi gömlekliktir.

Manisa vilâyet müzesinde muhafaza edilmekte olan eski şeriye mahkemelerinin sicillerinde bu hususa ait pek çok malumat vardır. Bunların tetkiki ile Manisada yaşayan bu sanatın, bütün teferruatına ait malumatı elde etmek imkânları mevcuttur.

Sayın müderris öğretmen Çağatay Uluçay bu vesikalar hazinesinden bulduğu bir kaç vesikayı da yine Gediz'in 44 üncü sayısında neşretmiştir.

Bu vesikalar oldukça uzun ve aynı zamanda arapça kelimelerle yazılı olduğundan maalen naklediyoruz. Arzu edenler Gediz mecmuasında bunu tam olarak bulabilirler.

«Manisa kadısına ferman :

Nefsi Manisada sakin olan boğasıcılar bana adam gönderip, eskiden aldıkları boğasıları istedikleri boyacıya parası ile boyatıp, kimsenin müdahalesine uğramadıkları halde, şimdi; bunları boyatmağa verdikleri yerden toplanarak dağıtılması yüzünden bazı boğasıcıların malları bulunamaz olmuş ve bulunanlar dahi, kendi istedikleri renge boyanmamış olduğundan boğasıcıların zarar gördüğü ellerinde mevcut fetvadan da anlaşılmıştır. Bunun önüne geçilmesi ve fetvaya göre hareket olunması hakkında. Fi evaili Şaban 1023»

«Manisa kadısına ferman :

Boğasıcılar adam gönderip şikâyet etmişler, ince boğasından bir parmak noksan çıkarsa bir akçe ve kaba boğasından iki parmak noksan çıkarsa bir akçe ve kaba loğasından iki parmak noksan çıkarsa bir akçe ceza alınması hakkında ellerinde hücceti şeriye varken, ehli hibreden başka kimselerin müdahalesi ile bozulmakta olduğu bildirilmiş. Bunun men'i ile hüccete göre ve olağelene muhalif kimseye bir iş ettirilmemesi hakkında. Fi evahiri şehri muharrem 1029

Bu vesikalardan da anlaşıldığı üzere dokumacılar arasında sayılan ve uyulan bir nizam ve intizam varmış. Bu nizamların bozulması ve bu işten avlanıyıcıların müdahalesi üzerine padişaha şikâyet olunmuş.

Artık, o zamanlarda Osmanlı imparatorluğunun dahili idaresindeki karışıklık hatırlanırsa, dokumacılara yapılan müdahale ve tazyiklerin gittikçe, içinden çıkılmaz bir şekil aldığı kolayca anlaşılır. Şunu da unutmamak lazımdır ki; Osmanlı imparatorluğunun 18—19 uncu asırlar hayatı; kapitülasyonların bütün şiddet ve kuvvetle iktisadi hayatı ezdikleri, karma karışık yaptıkları bir devredir. Bu 200 yıl içinde iplik ve kumaş imali çok zorlaşmıştır.

Buna rağmen Manisadaki dokumacılığın; yaşama mücadelesine devam ettiği görülür.

19 uncu asır sonlarında Manisada yine 3000 tezgâhın bulunduğu vilâyet salnamesinde kayıtlıdır.

1316 tarihli olan Kamusu-âlamda, 4348 inci sayfada Manisada 8 ilâ 15 mensucat fabrikası ile 2 pamuk fabrikasının bulunduğu yazılıdır.

Fabrika denilince motör, demir makinalarının gürültüsü hetıra gelir.

O zaman da kumaşlar tezgâhta dokunduğundan Kamus âlamdaki (mensucat fabrikası) sözü; tezgâhların toplu olarak çalıştığı yerleri ifade eder.

Manisada, şimdiki Çeşnegir camisinin arkasında, Karaosmanlara ait büyük konak ve birkaç han vardı. Sermaye sahiplerine ait olan tezgâhlar buralarda toplu olarak çalışırdı. Eski hükümet binası olan konakta 700-800 tezgâhın çalıştığını hatırlarız. Bu civarda bulunan bir çok büyük ev ve hanlarda da toplu bir halde tezgâhlar, bezzaz esnaflarına bağlı çalışırlardı.

IV

(Umumi Harp devri)

Osmanlı imparatorluğunda kapitülasyonların ticaret ve sanatı adamakıllı ezdikleri bu devirde; Manisada iplik imalini tamamen ölmüş buluruz.

Birkaç yerde (gazilhane) denilen ve keçi kılı ile pamuktan kaba iplikler yapan imalâthaneler kalmış ise de; dokumacıların kullandıkları daha ince ipliklerin burada imali tam manası ile yok olmuş ve dokumacılık bu yüzden çok derin ıztıraplara, tahavvüllere düşmüştür.

Deniz yolu ile Avrupadan gelen iplikler; evvelâ İzmir'e uğrar. Bunun için Osmanlılar saltanatının son zamanlarında İzmirde büyük bir iplik ticareti ile dokuma tezgâhları belirmiştir.

Bu vaziyet; dokumacıları esasen sermaye tazyiki altında bulunduran bezzazlara, ayrıca bir tahakküm kudreti kazandırmış, emek ve teknik erbabı; iplik temini için bir kat daha sermaye tazyi-i

altına girmiştir.

Umumi harp sırasında Manisada büyük sermayeli 12 bezzaz mîğazası ile küçük tipte 10-15 esnaf mevcuttu. Bunlardan bir kısmı toplu olarak konaklarda tezgâh işletmeğe deçam etmişler, bir kısmıda halk içinde, dağınık bir halde bez dokutmuşlardır. Toplu olarak çalışan tezgâhlar, 500 kadar imiş, buna mukabil Dışmahallede, malta adı verilen şimdiki Tevfikiye mahallesinde müteferrik olarak 2000 tezgâh çalışmıştır. Bu dağınık vaziyetin bezzaz esnafı için daha elverişli bulunduğu şüphe yoktur.

Dokumacılar hafta başında bezzazlardan iplik alır, o hafta içinde çalışarak, hafta sonu işlerini teslim ederler. Bunların (ağa, baba) dedikleri bir reis ve bir kaç ta azadan teşekkül eden bir idare heyetleri vardır. Hafta sonunda getirilen mal; bezzaz ve bu heyetin tenbihleri hilafına çıkarsa, o dokumacı ceza görür. İcabi derse tezgâhı bir hafta veya on gün işletilmez.

Dokumacıların usta, kalfa, çırak gibi teknik mertebeleri de vardır. Fakat bu mertebeler; yalnız iş ve işin taksimi noktasında gözönüne alınır, idari bir salâhiyete malik değildir. İdari salâhiyet, daima ağa ve bezzazlardadır.

Şunu da söyleyelim ki; bezzazlar aralarında ayrı bir teşkilât yaparak (bezzazhane vakfı) denilen bir hayır kurumu kurmuşlar, Manisada 4 öğretmen ve bir kapıcı kadrosu ile (Feyziye - Yaylaka) adlı büyük bir ilk mektep yaşatmışlar, evlenecek bir çok fakir gençlere yardımda bulunmak gibi içtimai eyilikler yapmışlardır.

Emek sahiplerini sömürmek o devrin umumi bir karakteridir.

Bezzazlar dokumacıları tahakküm altında bulundurdıkları gibi, hububat simsar ve tüccarları da çiftçiyi sömürmüş, dışarıdan hammal olarak Manisaya gelen kimseler; Manisada servet sahibi olmuşlardır. Osmanlılar devrinde mevcut olan dokumacılık ve teferruatı umumi harp sıralarına kadar Manisada yaşamış ve bu sırada çökmeğe, mahvolmağa başlamışlardır.

Çarşıda (boyahane) denilen ve boyacı esnafının toplandığı han ve sokaktaki boyacı dükkanları da umumi harp sonlarında kaybolmağa başlamış, ev-

lerindeki tezgâhlarda müteferrik olarak çalışan dokumacılar; kendi ipliklerini kendileri boyamak yoluna girmişlerdir.

Kapitülasyonlarla memleketimize giren Avrupa malının milli bünyemizde çok derin ve büyük felâketler yarattığını; herkesten önce dokumacılar bilirler.

Bu ızdırıplı devrede yine manisa şu bezleri dokumakta devam etmiştir :

- 1 — Bükme gömleklilik
- 2 — Peştimal, havlu, hamam takımı
- 3 — Kuşaklar
- 4 — Yatak, yorgan çarşafları
- 5 — Alaca
- 6 — Peşkir, peçete ve sofrta takımları
- 7 — Floşla karışık bükmeler
- 8 — Boğası, bürüncük
- 9 — Kaput, torba, çadır bezi.

V

(Kurtuluştan sonraki durum)

Kurtuluştan Manisanın yanması, harp icapları olarak doğan iktisadi karışıklık, dokumacıları bir kat daha müşkülâta sokmuş ise de; umumi ihtiyaç ve emek, teknik erbabını koruyan cumhuriyet idaresinin feyizli ışıkları, bu sanata yeni bir hayat vermekte gecikmemiştir.

Eski teamülle, yani sermaye ve bezzazların idaresinde dokumacılar yine çalışmış, bu yerli sanata yaşattıkları gibi, memleketin büyük bir ihtiyacı karşılamışlardır. Kurtuluştan sonra 4—5 sene içinde kurulan tezgâhlar, mensup oldukları şahıs adları ile aşağıda gösterilmiştir :

S a h i b i	Tezgâh sayısı
Karaköy-Ahmet Kocabaş	100
» Bakkal Kadir	75

Yavaş xadeler	250
Karaköy-Halîl Morali	200
Dışmahalle-Halîl	75
Hakkı Karasakal	125
Hayyım xade İbrahim	75
Müteferrik tezgâhlar	150
Y e k ü n	1050

Memlekette büyük bina kalmadığı için bu tezgâhlar evlere sarpılmış ve bu iş erbabı Manisanın batı kısmı mahallelerinde yaşadığından dokumacılık da, şehrin batısında taze bir hayat bulmuştur. Mahalle ve evlere tezgâhlar şöyle dağılır :

Mahalle adı	Tezgâh sayısı
Hakibaba	300
Babakuyu	150
Ebekuyu	100
Topçu Asum	50
Lalapasa	200
Narlıca	50
Tevfikiye	50
Attar hoca ve İlyaskebir	150
Y e k ü n	1050

Bu tezgâhların yaptığı bezler şunlardır :

1 — Eski görenek işler :

Peştimal, örtü, peçeta grizet, bükülü bez, bürüncük, mendil, peşkir, boyalı astar, sofrta bezleri yatak yorgan çarşafları, dirlik, kaput, çadır bezi, hortum, dikişsiz torba.

2 — Fantazi işler:

Ekose, grapon, Bornova, tisor, Jakarlı, damalı, jorjet, Elbiselik reçine, sezlong, perdelik, havlu, fantazi hamam takımı, filoş karışık çeşitli çamaşırlık, her renk fitilli pazen.

Bu işleri çıkaran dokumacıların; % 30 zu, her çeşit işi yapabilecek ustalardır. Bunların % 35 ş; birkaç cins muayyen bezleri dokuyabilen kalfalar, geri kalanı da usta ve kalfaların nezaretinde pek mahdut cins bez dokuyarı çıraklardır.

Bunlar hazır gelen ip'iği yıkar, boyar dokur. Her işini kendileri yaparak, kumaşı satışa çıkarırlar.

Avrupa mamulâtı olan boyalardan başka kullandıkları yerli boyalar şunlardır :

1 — Nebati boyalar :

A — Palamut ile haki boya yapılır.

B — Haki boyaya boyanan her hangi bir kumaş; ekşi maya ve demir küfü ile Has siyah renge girer.

C — Yeşil mazı ile Has sarı boya olur.

D — Yeşil mazı genç melengeç yaprağı ile karıştırılarak kurşuni boya elde edilir.

E — Karanca ve yapışkan ot kökünden kırmızı has boya çıkarılır.

F — Zeytinyağı, Efenk otu koyun gübresi ile has mavi boya olur.

G — Akçağaç kabuğundan kahve rengi boya yapılır.

H — Asma yaprağı ve sair yapraklardan has sarı boya olur.

2 — Toprak boyalar :

A — Uncuboz köyündeki bir dereye kurşuni renk toprak boyası vardır.

B — Yund dağında Seklik köyünde, kurşuni ve siyah boya yapan (Sok) vardır.

C — Yund dağında muhtelif yerlerde çeşitli renk veren birçok çeşit toprak vardır.

3 — Karışık boyalar :

A — Kuzu kanı ve zeytinyağı, koyun gübresi ile kırmızı ve mor has boya yapılır.

B — Toprak ve çam pürçeği ile siyah, turuncu kahverengi yapılır.

Siyasi, içtimai buhranlardan en önce müteessir olan bu çalışkan ve yaratıcı halk; cumhuriyet idaresinin himaye sistemine dayanan faziletkârane idaresi içinde sermaye tahakkümünden kurtulmağa muvaffak olmuşlar ve bugün (Manisa Dokumacılar Birliği Kooperatifi) adlı bir kooperatif kurmuşlardır.

Geçen umumi harbin tabii bir neticesi olarak doğan iktisadi buhrana karşı, devletin bir düzenle emek ve teknik erbabını koruması bir vazife olmuş, bütün perakende işlerde olduğu gibi, Manisa dokumacılığı da bir düzen ve nizama kavuşarak, başka zümrelerin sömürmesinden kurtulmuştur.

(S O N)

T Ü R K Ü L E R İ M İ Z
III
G Ü N D Ü Z B E Y

Uzun Hava

Derleyen:
Haydar Bayçın

Tempo suz. Rall.

Ar kamıda verdim şumanisa nın da ğı na çö z e d i m k o l l a r ı m ın b a ğ ı n a

Selâmsöyle saç lı n ı n d a b e ğ i n e a l e v r e l i ş a l ç e v r e l i G ü n d ü z o ğ l u

(I)

Arkamı da verdim şu Manisanın dağına,
Çö z e d i m k o l l a r ı m ın b a ğ ı n a,
Selâm söylen Saç lı n ı n d a b e y i n e,
Al e v r e l i ş a l ç e v r e l i G ü n d ü z o ğ l u.

(II)

İstanbuldan eğrim büğrüm yol gelir,
Yol değildir zor beylere tuğ gelir,
Genliğimde ölüm bana zor gelir,
Dolan dolan şu dağları Gündüzbeyim.

(III)

Koca dağ başına çıktım oturdum,
Dört yanımda lâle sümbül bitirdim,
Ben bir çakır gözlü civan yitirdim,
Dolan dolan şu dağları Gündüz o ğ l u.

(IV)

Koca dağ başı kum kayır daş lı,
Kalkışır develeri pepelek baş lı,
Kız buğday benizli gelin kıvırcık saç lı,
Al e v r e l i ş a l ç e v r e l i G ü n d ü z b e y i m.

MANİSA OVASI ve ŞEHRİN SİT VAZİYETİ

[9]

YAZAN: Kâzım Özses

30 » Enginar
10 » Kırnabakar

tamamen kurumuştur. Mezruata zarar veren don-
lar 1904-7, 1910-11 senelerinde de olmuştur.

d) K A V U N ve K A R P U Z :

Manisa ovasında kavun ve karpuz ekimi vilâ-
yetin diğer kazaları arasında en ehemmiyetli imev-
kii işgal eder. Bütün vilâyetin 6000 hektara yakın
(5698 hektar) olan kavun ve karpuz tarlalarından
1500 hektarı Manisa ovasındadır. Sebzeliklerle be-
raber 5500 hektarlık bir saha işgal eder ki, kaza-
nın kabili zer ve mezru arazisinin %2 sini kaplar.

Kavun ve karpuz ekimi daha fazla kumluk olan
sahalarda, Gedizin bıraktığı kumlar arasında yapı-
lır ve bu kumlu arazide bostan çok güzel ve tatlı
olarak yetişir. Bu topraklar taban suyunu da ih-
tiva etmektedirler. Karpuz ve kavun ekilen yerle-
rin ekserisinde bilhassa Gediz boylarında miyan
da yetiştiğinden bostanlar yakıcı sıcaklara karşı
tabii bir gölge içinde kalırlar.

Manisa ovasında 1500 hektarlık bostan saha-
sının 900 hektarı kavun, 600 hektarı karpuz için
ayrılmıştır. 1942 de 3600 ton kavun, 4200 ton
karpuz elde edilmiştir. Manisa kavun ve karpuz-
unu bilhassa İzmir ve İstanbul'a sevkedir.

4 — Ziraat sistemleri, sulama ve hayvancılığın ziraat alanındaki mekli ve ehemmiyeti

Manisa ovasında ziraat hemen bütün Türkiye-
de olduğu gibi ekstasnif'tir. Toprağın derin ve elve-
rişli olmasına mukabil asma ekimi karşısında bil-
hassa tahıl ve sinai bitkilerin ekimi geri kalmış-
tır. Tarlalar umumiyetle pulluk ve çift veya tek
beygirle sürülür. Fakat bağlar muhakkak surette
pulluk ve tek begir kullanılarak sürülür. Onun
için, kuvvetinden istifade bakımından hayvancılık
Manisada ziraatın en ehemmiyetli bir unsurdur.

Manisa ovasında hayvan tersinden istifade
umumi değildir; yapıyorsa da azdır. Tarlalarda
umumiyetle dinlendirme veya münavebe usulü
kullanılır. Buğday ve arpa tarlaları, mısır, bostan
ve baklagillerle münavebeye tâbi tutulur.

(Devamı var)

Manisa elle pamuğu iğirmek ve bir suretle ip-
lik yaparak mutfaklıkta ve yeli bez dokumak-
taki ileri durumunu bugün kaybetmiştir. Hatta
mutfaklık sanatı tamamen sönmüştür. Fabrikaların
imal ettiği pamuk iplikleri ile yerli dokuma faali-
yeti bu inkırazdan kurtulmuştur.

2) TÛTÛN: Manisa kazası dahilinde yeni in-
kişaf etmektedir. Son yıllarda gelip muntkaya
yerleştirilen göçmenler ve bilhassa Yunt dağı köy-
lülere hafif meyilli yamaçlarda tütüncülüğe başla-
mışlardır ve tütüncülük yavaş yavaş inkişaf et-
mektedir.

3) SUSAM: Eskiden beri yetiştirilen bir bitki-
dir. Manisada mevcut olan susam yağı fabrikası
bu ziraate verilen önemi arttırmıştır.

4) PATATES: Memlekette yeni yeni ekilmeğe
başlanmıştır; şimdilik istihsalât miktarı ve ehem-
miyeti çok azdır.

5) KENEVİR: Kenevir ekimi de günden güne
azalmaktadır. Çünkü kenevir kullanan yerli sanat
sönmüştür.

c) S E B Z E L E R :

Manisa ovasında sebzelikler 4000 hektar kadar
bir saha işgal eder. Ekserisi Manisa şehri etra-
fında ve köyler civarındadır. Şehir ve köylerin
kışlık ve yazlık sebze ihtiyaçlarını karşılar. Seb-
zelikler de «daimi sebzelikler» ve «tarla halindeki
sebzelikler» olarak ikiye ayrılabilir. Manisa ova-
sında en büyüğü 20 dekar ile en küçüğü 5 dekar
arasında 28 adet daimi sebzelik vardır. Tarla ha-
linde kullanılan, en büyüğü 40 dekar, en küçüğü
5 dekar olmak üzere 183 adet, sebzelik vardır.

Daimi sebzeliklerde yazın sulama yapılır. Bu
sulama bostan kuyusu denen kuyulardan, dolap-
larla su çıkarılarak yapılır. Gübreleme için hem
hayvan tersi ve hem de şehrin çöpleri kullanılır.
Fakat kış donları ve soğuklar sık sık hem kaza
dahilinde hem de vilâyetteki sebzelikleri harap
eder. 1942 soğuşundan bütün vilâyette:

150 Hektar Lahana

40 » Pırasa

KUMKUYUCAK — TIYENLİ KÖYÜ MÂNİLERİ

— V —

Yazan: D. ALŞAN

Tarladan gel tarladan,
Altın seni parladan,
Bir kutu pudra değil mi?
Oğlanları aldatan

Oyalı bez başında,
Oyaları kaşında,
Senin bir sevdiğin var;
On üç, on dört yaşında.

Pencereden bakarım,
Halka şeker atarım,
İki yıl daha dursam;
Oğlanları yakarım.

Evleri çiftlik gibi,
Uzanır iplik gibi,
Senin bir sevdiğin var;
Kınalı keklik gibi.

Kuyu başında urgan,
Senin sevdiğin çoban,
Kepenekte üşürsün;
Alayım sana yorgan.

Dambaş dambaş gezerim,
Kiremitleri ezerim
Senin gibi manicileri
Uçkuruma dizerim.

Al entarim yırtılsın,
Yakam senden kurtulsun;
Yedi ay sıtma tutsun,
Üç ay dilin tutul-un.

Evlerinin ayatı,
Beş bin lira fiyatı;
Gözlerinin elifi,
Kalkıp gitme niyeti.

İğne düştü yakamdan,
Gel arkamdan, arkamdan,
Sen gelirsen arkamdan;
Ben korkarım kayma-
kamdan.

Saçı belinden ince,
Duramam göremeyince,
Seni bana vermezler;
Düşmanlar ölmeyince.

Harman yeri yaş yeri,
Yavaş yürü, boş yürü;
Ak gerdanım altında,
Otuz iki diş yeri.

Kadifeden kesesi
Kahveden gelir sesi
Oturmuş yazı yazar
Ciğerinin köşesi.

Karşı karşıya hanları,
Sen ordan çık, ben burdan;
Çatlat dım düşmanları.

Derelerin söğüdü,
Fışkın fışkın büyüdü,
Benim sevdiğim oğlan;
Şu köylerde büyüdü.

Havayı dolandırdım,
Suyunu bulandırdım,
Açma yarım gerdanı;
Ağzımı sulandırdın.

Kaba döşek atalım,
Gökten elma kapalım;
Bu sevişler bizdeyken,
Nasıl ayrı yatalım?

Yazı yazdım yaz idi,
Kalemim kiraz idi,
Ayıplama sevdiğim;
Mürekkelim az idi.

Akan sular olaydım,
Kız testine konaydım,
Gümüşten kollarına;
Bir bilezik alaydım.

Su gelir akma ile,
Taşları kakma ile,
İnsan yare doyar mı;
Uzaktan bakma ile?

Karanfil deste deste
Annemden beni iste
Annem beni vermezse
Kır atını iyi besle.

Bal koydum yisin diye
Yüreği yansın diye
Kızlar pazara çıkmış
Oğlanlar alsın diye.

Gide gide yoruldum
Sular gibi duruldum
Bir kız baktı yüzüme
Yüreğimden vuruldum.

Bir mendil işle yolla,
Başını gümüşle yolla,
İçine beş olma koy;
Birini dişle yolla.

Pencereden kuş uçtu,
Yandı yürek tutuştu,
Ağla gözlerim ağla;
Ayrılık bize düştü.

Bir taş attım dereye,
Kız çıktı pencereye;
Kız Allahı seversen,
Al beni içeriye!

Deniz üstü tekneli,
Üstüne gül dikmeli,
Kolayc sevda olmaz;
Biraz zahmet çekmeli.

Ayna attım çayıra,
Güneş vurdu bayıra,
Kul ayıramaz bizi;
Meğer ölüm ayıra.

Mendilim benek benek,
Ortası çepken elek;
Yazın hepimiz birdik.
Kışın ayırdı folek.

Eline aldı sazi,
Yarım etme bu nazı;
Bir şeftali ver bana;
Geçireyim bu yazı.

Keten bezi iki kat,
Birini de bana sat;
Kız annenden izin al,
Bu gece benimle yat!

Karanfil verdim sana;
Kanın kaynasın bana;
Senin gibi güzelleri,
Doğuramaz her ana!

Karşımız viran saçak,
Dayansan yıkılacak;
Komşular hayret kaldı;
Bu kız bana kaçacak.

Elmayı ata ata,
Şeftali sata sata;
Yanım, sırtım ağrıdı,
Yalnız yata yata.

Köprünün altı yıldız,
Hoş geldin küçük baldız,
Sen git te ablan gelsin,
Yatamıyorum yalnız!

Değirmen rafa benzer,
Göğsü sandala benzer;
Güzel kızın sevmesi,
Erimiş bala benzer.

Atladım bağ lan bağa,
Elim değdi yaprağa;
Kız seni sarmayınca,
Girmem kara toprağa.

Bahçelerde sarmaşık,
Oldum ele yanaşık;
Yar aklıma gelince,
Elimden düştü kaşık.

Parmağım beştir benim,
Yaşım onbeştir benim;
Hangi gülü koklasam,
Ellerim boştur benim.

[Devamı var]

KASIM AYI İÇİNDE EVİMİZ FAALİYETLERİ

1 — Ebedi Şef Atatürk'ün ölümünün yedinci yıldönümü ihtifali tesbit edilen program tamamen tatbik edilmek suretile 10/11/1945 tarihinde yapılmıştır.

Büyük salona Atatürk'ün büstüü ihtiva eden bir köşe yapılmış, büst bayrak ve çiçeklerle süslenmiştir.

İki salonu, holleri dolduran binlerce yurttaşımızın katıldığı toplantı, halkevi başkanı Azmi Önakin'in tam saat 9,05 de söyledikleri bir hitabe ile başlamış ve toplantıya katılanların beş dakikalık saygı susmasından sonra sarı muavini Nurettin Özen tarafından Atatürk'ün hayatı, yurt ve millet için yaptığı büyük hizmetler ve kahramanlıklar veciz bir şekilde anlatılmıştır.

Bundan sonra Lise Türkçe öğretmeni Kemal Turanlıoğlu, Milli Şef İnönü'nün, Ebedi Şef Atatürk için irat buyurdukları beyanati okumuş ve toplantıda bulunanlar toplu bir halde Çocuk bahçesindeki büste giderek çelenkler konulmuştur.

2 — Dil ve Edebiyat Şubesi üyelerimizin devamlı surette yapmakta oldukları Folklor araştırmaları sonuçları evimiz dergisi Gedixde yayınlanmağa devam edilmiştir.

3 — Güzel sanatlar şubesi üyelerimiz ay devamınca haftanın salı ve perşembe günleri toplu bir halde orkestra çalışmaları yapmışlardır.

Faaliyet halinde bulunan mandolinata kursundan başka, güzel sanatlar şubesi üyelerimiz tarafından idrac edilmek üzere keman ve piyano kursları açılmıştır.

4 — Temsil şubesi üyelerimiz tarafından, yeniden halkevi repertuarına alınan klâsik eserlerden (Serilla Berberi) 7 ve 8/11/1945 tarihlerinde iki defa halka temsil edilmiştir. Gerek dekor, gerek elbise cihetinden iyi düzenlenmiş bulunan temsilde vazife almış bulunan evcilerimiz büyük bir başarı göstermişlerdir.

5 — Ev spor sahasında sporcularımızın ekzersizlerine devam edilmiştir.

Ay içinde köycülük şubesiyle birlik olarak bir yaya kır gezisi yapılmıştır. Ayrıca üç av, iki dağ gezisi kaydedilmiştir.

Şube tarafından lise, erkek, kız sanat enstitüleri öğrencileriyle gençlik kulübününün iştirak edecekleri, kızlar ve erkekler arasında yapılmak üzere armağanlı bir voleybol müsabası tertip edilmiştir.

6 — Ev dispanserinde üç evci doktor tarafından, haftanın salı, çarşamba ve cuma günleri parasız hasta muayeneleri yapılmıştır. Beş öğrencinin okul ihtiyaçları karşılanmış, 6 fakir yurddaşa para yardımı yapılmıştır.

7 — 21/11/1945 tarihinde evimizde, yüzden fazla memleket aydınlarımızın bulunduğu ve şehrimizin sosyal ve sağlık durumu üzerinde büyük hizmetler sağlayarak olan bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda; yurdumuzun bazı büyük şehirlerinde olduğu gibi şşhrimizde de veremle mücadele için bir Cemiyet kurulması işi görüşülmüş ve müteşebbis heyet seçilerek, cemiyetin teşekkülü için gereken hazırlıkların başlanması karar altına alınmıştır.

8 — Cezaevinde açılmış bulunan ve Cumhuriyet bayramında belge vermek suretile çösonlanmış olan Türkçe okuyup yazma kurslarımızın ikinci devresine bu ay içinde yeniden başlanmıştır.

9 — Kasım ayı içinde ev kütüphanesine 725 okuyucu yurttaş gelmiştir. Yeniden 40 adet kitap ciltlettirilmiş ve yeni gelen kitapların yurttaşlarımıza duyurulma işine devam edilmiştir.

10 — Köycülük ve tarih, müze şubelerimiz üyeleri de ay içinde programlı çalışmalarına devam etmiştir.

24/11/1945 Tarihinde yapılmış olan çocuk sayımı münasebetile evimiz salonunda, merkeze bağlı bütün köyler muhtar ve öğretmenleriyle, sayımda vazife alan şehrimiz öğretmen ve öğrencilerinin iştirakile iki toplantı yapılmıştır.

Tarih ve müze şubesi üyelerinin tarihi tetkik ve folklor araştırmalarına devam edilmiş ve elde edilen sonuçlar Gedix dergimizin 87 inci sayısında yayınlanmıştır.

11 — Kasım ayı içinde evimizde üç nikâh, iki evlenme töreni kaydedilmiştir. Başka teşekkürküllere ait beş toplantı yapılmış, 25/11/1945 tarihinde C.H.P. ilçe kongresi aktedilmiştir.

17/11/1945 tarihinde, Yardım Sevenler ve Kızılay dernekleri saydasına birleşik olarak bir balo verilmiştir.

Manisa Halkevi Neşriyatı

1 — Güneşi yakanların selâmı	N. İLHAN BERE
2 — Zehirli gaz ve koranma tedbirleri	SEVKET KIRBAŞ
3 — Manisa coğrafyası	CENAP REFİK ORKON
4 — Halk zehirli gazlara karşı kendini ve başkalarını nasıl koruyabilir.	HALİT GİRAY
NEFİ VURAL
5 — Man'sa Tarihi	İBRAHİM GÖKÇEN
M. ÇAĞATAY ULUÇAY
6 — Saruhan oğulları ve eserlerine dair vesikalar	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
7 — Mimar Sinan'ın eserlerinden Ma'aliye Camii	KÂMİL SU
8 — Manisadaki Sarâğı Âmire ve Şehzadeler Türbesi	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
9 — 17 nci asırda Manisada Ziraat, Ticaret ve esnaf teşkilâtı	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
10 — Yunus Emre'nin Mezarı	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
11 — 17 ci Yüzyılda Saruhanda eşkiyalık ve Halk hareketleri	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
12 — Turist gözü ile Manisa.	
13 — Manisada 16 ve 17 nci yüz yılda Deri Sanatları tarihi üzerinde bir araştırma	İBRAHİM GÖKÇEN

YILLIĞI (240) KURUŞTUR.

Yazılar Halkevi "GEDİZ" Dergisi yazı işleri Direktörlüğüne gönderilmelidir. Basılmıyan yazılar geri verilmez. "GEDİZ" in sahifeleri her münnevvere açıktır.

